

dvakrat omenjajo željo, da bi s pomočjo bralcev drobne pomanjkljivosti odpravili. Čeprav ni namen, da bi nanje na tem mestu sistematično opozorili, naj vseeno omenimo tiste, na katere smo naleteli mimogrede.

N a k a r t a h predvsem pogrešamo, da znaki za naselja ne razlikujejo med živimi in opuščenimi zaselki oziroma samotnimi kmetijami pa tudi ne med stanovaljskimi hišami in gospodarskimi poslopji (kozolci, seniki, planinami). — Marsikatero pokrajinsko ime manjka, npr. Spodnja Savinjska dolina, drugod so napisi preveč stisnjeni, npr. Vipavska dolina, ali pa oznake niso najustreznejše, npr. Kobansko za Kozjak ali Košenjak, Pivška kotlina za Pivko. Ponekod je neustrezna pisava, npr. Goriška brda namesto Goriška Brda, Moravske toplice namesto Moravske Toplice, drugod je neustrezna pisava drugih imen, npr. Timava za Timav, Temenica za Prečno (od Luknje navzdol), obmejna Idrijca namesto Idrija, Pasica (voda) namesto Cerenščica, Terme Čatež namesto Čateške Toplice, cigansko naselje Hudorovac, Brajdič itd. namesto romsko naselje. Tu in tam pogrešamo nekatere oznake, npr. za HE Dravograd, HE Vuzenica, premogovnik Trbovlje, označen pa je premogovnik pri Kočevju, čeprav je opuščen.

V t e k s t u je Krupica namesto Krupa, Murica namesto Ščavnica (pri Ljutomeru), ponekod so imena pisana z malo začetnico namesto z veliko (Goriška brda, celjska kotlina, Čateške toplice) ali obratno (Kraška Ljubljana, Pivški Krak, Bela Krajina). Ponekod so oznake dvoumne, npr. Slovenska Istra in Obala (kar je eno in isto), Bela krajina in Kolpska dolina (prav tako); Kozjansko naj bi se raztezalo med Voglajno in Sotlo, kar je preobsežno. Med tekstom in kartami je ponekod neskladje, npr. Košenjak in Kobansko, Pasice in Pasjice, predvsem pa tekst uporablja vrsto pokrajinskih imen, ki jih na kartah ni.

V l e g e n d i na koncu atlasa kaže zamenjati »širši vodotok« za reko in »ožji vodotok« za potok, »občasno površinsko vodo« za poplavni svet ali poplavišče in »merilec« za merilnik.

Vsi nakazani primeri so drobni in osnovne vrednosti atlasa prav nič ne zmanjšujejo. Omenjamo jih le zato, ker utegnejo koristiti pri izpopolnjevanju druge, še bolj dognane izdaje.

Darko Radinja

Franjo Baš: Stavbe in gospodarstvo na slovenskem podeželju. Izbrani etnološki spisi. Izdala Slovenska matica, Ljubljana 1984, 386 strani.

Pokojni prof. F. Baš, soustanovitelj Geografskega društva Slovenije in soutemeljitelj njegovega glasila — Geografskega vestnika, je bil vsestranska osebnost. Njegove študije segajo na različna področja temeljnih nacionalnih znanosti. Med drugim ga uvrščajo tudi med utemeljitelje tiste smeri v slovenski etnologiji, ki se je oblikovala iz geografskih in zgodovinskih podlag ter se je usmerila predvsem v preučevanje materialne kulture podeželja (razvoj in namembnost stavb, agrarnega in neagrarnega gospodarstva). S tega področja je obilo temeljnih spoznanj, ki pomagajo tudi geografu osvetliti prenekatero razvojno in sodasno funkcijsko značilnost našega podeželja v preteklosti in sedanjosti. Zato iščemo v Baševih razpravah, med drugim tudi v njegovih etnoloških spisih, tista osnovna spoznanja, ki na podlagi vzročno-posledične členitve pa z razvojnega, funkcijskega in kompleksnega vidika pojasnjujejo posamezne pokrajinske sestavine, njihovo socialno, tehnološko-proizvodno in gospodarsko namembnost in veljavo.

Iz številnih Baševih etnoloških spisov, ki obsegajo nad 130 bibliografskih enot in so bili objavljeni v več kot štiridesetih različnih knjigah, zbornikih, revijah, časni-

kih in drugod, je urednik knjige, avtorjev sin, etnolog dr. A. Baš, izbral 22 najbolj značilnih in pomembnih; predvsem tiste, ki so s svojo metodološko zasnovo in vsebinsko dognanostjo ohranili znanstveno veljavo do danes. V knjigi ponatisnjeni Baševi etnološki prispevki so nastali v razponu petintridesetih let (1925—1960). Tudi s tega gledišča pomenijo za zgodovino etnološke misli in znanosti nasploh dragoceno pričevanje o njeni razvojni poti, raziskovalnih usmeritvah in dosežkih.

Knjiga je razdeljena na sedem vsebinsko zaokroženih poglavij. V prvem delu, Stanovanjska hiša, je šest sestavkov. Uvodoma je v izvirnem besedilu natisnjena študija iz leta 1958, Uvod v zgodovino stanovanjske hiše na Slovenskem, ki je bila namenjena za geslo o stanovanjski hiši v Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev, in sicer v Zgodovini agrarnih panog I. Sledita prispevka o nekmečki stanovanjski hiši, prvi Iz zgodovine hiše v Kropi in drugi Rudarska hiša v Idriji. Nadalje je podrobnejši prikaz o nastanku, razvoju in preobrazbi dimnice v hribovju severno od Drave, med Slovenskimi goricami in Strojno na Koroškem. Z vso potrebno (tehnično) dokumentacijo pa s posameznimi razvojnimi stopnjami je orisana samotna hribovska Dravčbaherjeva (ali Dravčarjeva) dimnica v Šentjanžu nad Dravčami. S pregledom oblik in razvoja kmečkega pohištva v Podravju in Pomurju od 18. stol. dalje je sklenjena prva skupina razprav.

V drugem sklopu so predstavljena gospodarska poslopja. V pregledu so prikazane vrste in nameni kmečkih gospodarskih stavb in zgradb na Slovenskem ter njihov razvoj. Posebej so prikazana gospodarska poslopja v Savinjski dolini, ki so zaradi komercializiranega hmeljarstva spremenila zunanjo podobo in nekdanjo namembnost. Tudi v tretjem poglavju, Agrarno gospodarstvo, je objavljenih šest razprav. Uvodoma je ponatisnjen Življenjski nivo kmeta, razprava, ki je leta 1938 izšla v prvem zvezku knjige Socialni problemi slovenske vasi. Temu sledijo precej obsežne Pripombe k požigalništvu, ki je bila značilna oblika trebljenja in pridobivanja obdelovalnega sveta v predindustrijski dobi. Tudi študija Karta motik na Slovenskem predstavlja oblike, namene ter pokrajinsko tipologijo tega najbolj razširjenega poljedelskega orodja pri nas. Izgoni na Dravskem polju so prikazani kot svojevrstna oblika gospodarske izrabe tal na prehodu potokov oziroma dolin iz hribovja v prostrane ravnice. Hmeljarstvo v Savinjski dolini, ki je prva Baševa študija, je prikazano z zgodovinskega, geografskega in etnološkega vidika. V spisu K vprašanju štajerske preše so opisane oblike in njena vloga pri razvoju vinogradništva in sadjarstva.

Četrto poglavje je namenjeno orisu podeželske obrti. Prikazani so zadrečki lončarji od 18. stoletja dalje, ki so prenehali z izdelavo lončene posode med obema vojnama. Tudi oris cehovskega tkalstva v Dravski dolini (Vuzenica) temelji na arhivskem gradivu. V študiji, Pohorsko steklo, je orisan razvoj takomenovanega gozdnega steklarstva iz začetka 18. stoletja. V petem delu knjige sta objavljeni dve razpravi. V prvi avtor razmišlja o karakterologiji prebivalcev v štajerskem delu Podravja. Ugotovil je med drugim, da so pokrajinske, zgodovinske in antropološke razlike pomembno soodločale o nastanku dveh ljudskih značajev: o Pohorcu na eni strani in slovensko-goriškem kmetu na drugi strani. V drugi razpravi, Ljudje in ljudske kulture v spodnji Severovzhodni Sloveniji, je poleg geografskih značilnosti ozemlja in njegove razčlenitve prikazana tudi kulturna povezanost obravnavanega območja s sosednjimi pokrajinami.

V šestem delu knjige sta natisnjeni dve Baševi knjižni oceni, in sicer Melikovega Kozolca na Slovenskem in Novakove Ljudske prehrane v Prekmurju. Sedmi del knjige zavzema poročilo o etnografski razstavi v Pokrajinskem muzeju v Mariboru; v njem je utemeljena zasnova razstavne etnološke zbirke, kakršna se je v glavnem ohranila vse do danes.

Knjigo z izbranimi Baševimi etnološkimi razpravami dopolnjuje obsežna študija, Etnološko delo Franja Baša, ki jo je prispeval prof. dr. V. Novak. Objavljena je

tudi Etnološka bibliografija, izsek iz celotne Baševe bibliografije, ki jo je sestavila I. Žmavc-Baranova. Urednik je napisal predgovor in v Opombah več uredniških pojasnil, pripomb in dopolnitev. Knjigo, ki je izšla pri Slovenski matici v zbirki Razprave in eseji, je opremil Julijan Miklavčič.

Milan Natek

Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju — Šmarje pri Jelšah 1984, 974 strani.

Med pokrajinskimi in krajevnimi zborniki, ki v zadnjem času čedalje bolj vznikajo v različnih predelih Slovenije, zasluži knjiga Med Bočem in Bohorjem tudi našo pozornost. Prve zamisli o pripravi in izdaji šentjursko-šmarskega zbornika, ki naj bi kar se dá v kompleksni podobi predstavil svet in ljudi med Bočem in Bohorjem, so vzkile jeseni 1972, ob odkritju spominskega obeležja zaslužnemu kartografu B. Kocenu na Hotunju pri Ponikvi. Uredniški odbor, ki mu je do svoje smrti predsedoval M. Žagar, je knjigo načrtoval kot zbornik dosedanjega znanja in védenja o omenjeni pokrajini in njenih ljudeh. Čeprav prvotna zamisel, da naj bodo naravne pa prebivalstvene, socialne, zgodovinske, gospodarske in druge značilnosti pokrajine napisane v enciklopedičnem slogu, ni bila povsem uresničena, pa vendarle zbornik, kakršen je s svojo pestro vsebinsko zasnov, pomeni širok izbor pogledov na svet in ljudi med Bočem in Bohorjem. Med številnimi avtorji (85) je tudi osem geografov, ki so napisali dvanajst prispevkov.

Vsebina knjige je razdeljena na osem poglavij. V prvem, Svet in ljudje (str. 15—221), so orisane nekatere osnovne naravne in prebivalstvene poteze Voglajnsko-sotelske Slovenije, ki predstavlja izjemno mozaično podobo sožitja in prepletanja naravnih danosti s kulturno-zgodovinskimi in gospodarskimi dragocenostmi in značilnostmi. Tudi za ta svet smemo trditi, da je prvinska dediščina tisočletnega in še dlje v neraziskano preteklost segajočega življenja in dela številnih rodov. Tudi na tem koščku slovenske zemlje sta se človekovo delo in njegov eksistenčni boj, ki se kažeta v najrazličnejši izrabi naravnih danosti, nenehno prepletala s prvinami naravnega okolja in z njegovim preoblikovanjem.

Uvodni sestavek, Svet in ljudje, je napisal prof. dr. S. I l e š i č. V njem zaživijo glavne prvine in sestavine okolja, njegova pokrajinska podoba in geografska členitev ozemlja. Nekatere naravnogeografske značilnosti šmarsko-šentjurskega predela prikazuje I. G a m s, o njegovi geološki zgradbi pa pišeta S. B u s e r in B. A n i č i č. O potresu na Kozjanskem 1974. leta piše A. S o r e, o gozdovih in njihovem pomenu M. D e č k o, M. Ž a g a r pa o prometno-geografskih razmerah. Prikazana je arheološka podoba ozemlja (S. C i g l e n e č k i) in še posebej Rifnika ter njegove okolice (L. B o l t a) pa kratka zgodovina trgov (J. C u r k). Orisana je nadalje preteklost pomembnejših dogodkov in krajev (J. I. i š k a); osvetljena je podoba Planine pred poldrugim stoletjem (N. K u r e t) in nekdanjega trga Šmarje pri Jelšah (V. R o m). O sejmih kot nekdanji specifični obliki trgovanja razpravlja A. S o r e. Na nekatere prebivalstvene značilnosti opozarjata A. S o r e in M. N a t e k, zdomce in njihovo problematiko pa prikazuje L. M a s t n a k. O razvojnih perspektivah poselitve piše V. K o k o l e, medtem ko arhitekt P. P l a n i n š e k razmišlja o novejših nedomiselnih in krajinsko škodljivih gradbenih posegih, ki so zajeli Kozjansko zlasti še po potresu 1974. leta.

Drugo poglavje prikazuje revolucionarno delavsko gibanje in narodnoosvobodilni boj, tretje pa je namenjeno osvetlitvi gospodarstva (str. 492—604). Orisane so glavne gospodarske veje, delovne organizacije in za njihov razvoj v preteklosti in sedanjosti zaslužni močje. O kmetijstvu, ki se je pričelo šele v zadnjih letih preusmerjati v tržne oblike, piše D. C i z e j, o nekaterih značilnostih nekdanje in današnje razvitosti vinogradništva pa B. B e l e c.